

Een brief betreffende de overdracht van het heerlijk gezag te Weert in 1428

door G.H.A. Venner

In 1428 kwam het overheidsgezag van Willem VII van Horn over zijn heerlijkheden als Weert en Horn in handen van Frederik IV, graaf van Meurs en Saarwerden. Deze laatste fungeerde in ieder geval reeds op 4 september 1428 als voogd in het land van Horn. Het optreden van Frederik van Meurs die in feite de heerlijke rechten uitoefende, was gebaseerd op de akte van huwelijksvoorwaarden die Willem van Horn waarschijnlijk op 6 januari 1428 voor zijn zoon Jacob sloot met Frederik van Meurs voor diens dochter Johanna.¹ In deze akte betreffende het toekomstige huwelijk was bepaald dat Willem van Horn de kastelen, heerlijkheden, hoge en lage gerechten, dorpen, onderdanen en aanklevende rechten van Horn, Weert, Altena en Monnikenland zou overdragen aan Frederik van Meurs ten behoeve van beide kinderen. In een volgende akte van 22 januari 1428 (Vincentiusdag) verklaarde Willem van Horn dat hij deze heerlijkheden nog steeds bezat en in leen hield, maar dat hij, zodra de graaf van Meurs erom vroeg, voor de onderscheiden leenheren afstand ervan zou doen, zodat vervolgens Frederik van Meurs met deze heerlijkheden kon worden beleend.²

In dit kader past de nu volgende brief die onlangs in het archief van het Hof van Gelder te Roermond werd aangetroffen en die eveneens op 22 januari 1428 werd opgesteld. Willem van Horn laat daarin aan Arnold, hertog van Gelder en graaf van Zutphen, weten dat hij van hem de heerlijkheden Weert en Monnikenland in leen houdt en dat hij daarvan afstand doet. Hij vraagt de hertog van Gelder om Frederik van Meurs met deze heerlijkheden te willen belenen als voogd ten behoeve van hun kinderen Jacob en Johanna en wel krachtens de gesloten huwelijksvoorwaarden.³ De tekst van de brief luidt als volgt:

'Dem hogeboiren fursten heren Arnolde, hertzougen zo Gelre ind greven zo Zutphen, mijnre lieve gnedigen heren. Ich Wilhelm here zo Hurne, zo Altena, zo Kurtersheim ind zo Montangiisz begeren uwen gnade zo wissen. Also ich van uwer gnaden zo leen hain ind halden die herlicheide ind guede Weert ind Moenchlant mit yren zobehoeren, geistlich ind werentlich, dat ich uwen gnaden dieselve lene opgeven ind darop verzyen dieselve uwen gnade vlysslichen biddende damit zo willen belenen heren Friderich, greven zo Moerse ind zo Sarwerden, mijnen lieven neven, van momberschaft wegen ind zo orber ind behoiff Jacobs mijnss soyns ind Johannens des vurs. mijnss neven greven zo Moerse dochter, na gelegenheit der hylichsvurwerden gedadingt ind besegelt tusschen ons beyden partijen vurgeant. Sonder argelist orkonde mijnss segels her onden an gedruickt. In den jairen unss Heren dusent vierhondert eichtindzwentzich opp sent Vincentiusdach martiris'.

Boven deze tekst is genoteerd dat Horn in leen werd gehouden van het domkapittel van Luik en Altena en Woudrichem van Jacoba van Beieren, hertogin van Gloucester, gravin van Henegouwen, Holland en Zeeland. Onder de brief is nog de aanhef voor het Luikse domkapittel geschreven: 'Den eirwerdigen ind erberen dechen ind capittel des doyms zo Ludich, mijnen lieven heren ind vrunden'. Kennelijk was het de bedoeling wegens Horn, Altena en Woudrichem soortgelijke brieven te schrijven aan het domkapittel te Luik en de gravin van Holland. Overigens is niet bekend of Frederik van Meurs daadwerkelijk met de heerlijkheid Weert is beleend. De latere zestiende-eeuwse indices op de Gelderse leenregisters vermelden geen belening van de heerlijkheid Weert in of omstreeks 1428.⁴

Afgezien van de inhoud is het al uitzonderlijk dat een originele kladbrieff van een kleine heer als die van Weert en Horn uit de late middeleeuwen bewaard is gebleven. Vaak is van hun correspondentie niets meer over en kennen wij van de kleine heren voornamelijk charters, dat zijn oorkonden op perkament, die door hen zijn uitgevaardigd of waarin zij als partij of bezegelaar worden genoemd. Hoe is dit stuk in het archief van het Hof van Gelder te Roermond terechtgekomen? Het Hof van Gelre en Zutphen was te Arnhem opgericht na de vererving van het hertogdom Gelder door Karel V in 1543. Het vervulde taken op het terrein van rechtspraak en bestuur. De koningsgetrouwe leden van het Hof kregen in 1580 tijdens de beginfase van de tachtigjarige oorlog (1568-1648) de opdracht zich te Roermond te vestigen en daar hun werkzaamheden voort te zetten. Het ressort van het Roermondse hof was beperkt tot dat gedeelte van het hertogdom Gelder dat onder Spaans gezag stond. Daartoe behoorde ook Weert. Na de verdeling van Philips van Montmorency werden zijn Gelderse lenen Weert, Wessem en de voorgedij van Thorn door vonnis van het Hof van Gelder van 14 februari 1570 vervallen verklaard aan Philips II als hertog van Gelder. Voortaan ressorteerde Weert onder het gezag van het Hof van Gelder te Roermond. De heerlijke rechten werden namens de hertog van Gelder uitgeoefend tot in 1610, toen Sabina van Egmond deze als rechtvolgster van Philips van Montmorency terugkreeg.⁵ Het stuk uit 1428 bevindt zich in een dossier betreffende het onderzoek naar en het verheffen van de leengoederen behorend tot de heerlijkheid Weert over de jaren 1586-1608.⁶ Het is nu mogelijk dat de brief van 1428 in het archief van het Hof terecht kwam, toen in het kader van de confiscatie van de heerlijkheid Weert beslag werd gelegd op de aanwezige oudere archiefstukken. In het archief van het Hof bevindt zich naast de brief van 1428 nog een uitgebreide nota van omstreeks 1540 betreffende een geschil tussen die van Nederweert en Someren over het gebruik van gemene gronden en het daaropvolgende oproer te Nederweert tegen de gravin van Horn. Voorts is de originele akte aanwezig van 12 januari 1477, waarbij namens de hertog van Gelder de bestemming van Monnikenland tot douairièregoed voor de tweede echtgenote van Jacob II, graaf van Horn, wordt goedgekeurd.⁷ Ten slotte bevat het archief van de Gelderse Rekenkamer te Roermond rekeningen van de rentmeester en de schout van Weert uit de jaren 1498-1566.⁸

Noten

1. KLAVERSMA, T. De heren van Horne, Altena, Weert en Kortessem (1345-1433), in: Weert in woord en beeld. Jaarboek voor Weert 1992, 134-135; H. KEUSSEN. Urkundenbuch der Stadt und Herrlichkeit Krefeld und der alten Grafschaft Mörs 1 799-1430. Krefeld, 1938, 340 registnr. 1635.
2. Rijksarchief in Limburg (RAL). Archief abdij Thorn, inv.nr. 18899.
3. RAL. Archief Hof van Gelder te Roermond, voorl.nr. 1201.
4. SLOET, J.J.S. Register op de leenaktenboeken van het vorstendom Gelre en graafschap Zutphen: leenen buiten Gelderland (uitheemsche leenen). Arnhem, 1912, 81.
5. BERKVENS, A.M.J.A. Plakkatenlijst Overkwartier 1665-1794 1: Spaans Gelre. Instellingen, territorium, wetgeving (1580-) 1665-1702. Nijmegen, 1990, 118-125.
6. Zie ook: J.F.A. Wassink. Leen- en laathoven in Weert in de 17de en 18de eeuw, in: A.M.J.A. Berkvens, A.Fl. Gehlen en G.H.A. Venner (red.), "Flittich erforscht und gecolligeert...". Opstellen over Limburgse rechtsgeschiedenis, Maastricht 1995, 231-241.
7. RAL. Archief Hof van Gelder te Roermond, voorl.nrs. 711, 1279.
8. Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven 48 (1925) 2, 681.